

Türkmenistanyň Adalat ministrligi
tarapyndan 2012-nji ýylyň 6-njy
martynda 633 san bilen bellige
alyndy

Türkmenistanyň Maliýe ministriniň
2012-nji ýylyň 8-nji fewralyndaky
№ 12-Ö buýrugy bilen tassyklandy

Täjirçilik kärhanalary üçin maliýe hasabatlylygynyň milli standarty 28

„MALIÝE HASABATLYLYGynyň MILLI STANDARTLARYNYŇ ILKINJI ULANYLYŞY“

Mazmuny	Bölämleriň №
Umumy düzgünler	1-4
Kesgitlemeler	5
Maliýe ýagdaýy barada giriş hasabaty	6-16
Maglumaty açmak	17-25
Güýje girýän senesi	26

UMUMY DÜZGÜNLER

1. Şu standartyň maksady kärhana tarapyndan maliýe hasabatlylygynyň milli standartlaryna laýyklykda birinji gezek taýýarlanan hasabatlylygy, şeýle hem şu maliýe hasabatlylygynyň öz içine alýan döwrüniň bir böleginiň aralyk maliýe hasabatlarynyň berilmegini hem-de:

a) peýdalanyjylar üçin aýdyň bolan we hasabatda görkezilen ähli döwürler boýunça deňeşdirmäge mümkinçilik berýän;

b) maliýe hasabatlylygynyň milli standartlaryna (MHMS) laýyklykda hasaba alnyşy ýöretmek üçin degerli ugur alyş nokady bolup durýan; we

ç) peýdalanyjy tarapyndan alynýan peýdadan ýokary bolmadyk harajatlar bilen alnyp bilinjek ýokary hilli maglumatlary bolan hasabatynyň tabşyrylmagyny üpjün etmekden ybaratdyr.

2. Kärhana şu standarty:

a) maliýe hasabatlylygynyň milli standartlaryna laýyklykda özüniň birinji gezek taýýarlanan maliýe hasabatlylygynda; we

b) MHMS-na laýyklykda birinji gezek taýýarlanan maliýe hasabatlylygynyň öz içine alýan döwrüniň bir bölegini görkezýän bolsa, eger olar bar bolanda, ähli aralyk maliýe hasabatlarynda ulanýar.

3. Maliýe hasabatlylygynyň milli standartlaryna laýyklykda taýýarlanan birinji maliýe hasabatlylygy – bu kärhananyň MHMS-nyň talaplaryna laýyk gelýändigini hakynda göni aýtmak we gürrüňsiz yglan etmek ýoly bilen milli

standartlary kabul eden birinji ýyllyk maliýe hasabatlylygydyr, eger, mysal üçin, bu kärhana:

a) onuň öňýanyndaky döwürde ähli babatda MHMS-nyň talaplaryna laýyk gelmeýän maliýe hasabatlylygyny beren bolsa;

b) onuň öňýanyndaky döwürde tutuşlygyna däl-de, belli bir babatda MHMS-nyň talaplaryna laýyk gelýändigini hakynda göni yglan etmegi goşmak ýoly bilen maliýe hasabatlylygyny beren bolsa;

ç) ony bu kärhananyň eýelerine ýa-da beýleki islendik daşarky peýdalanyjylara bermezden, MHMS-na laýyk gelýän maliýe hasabatlylygyny diňe içinde peýdalanmak üçin taýýarlan bolsa;

d) maliýe hasabatlylygynyň MHMS-na laýyk gelýän doly toplumyny taýýarlamazdan, jebislendirmek maksatlary üçin MHMS-na laýyk gelýän hasabatlylyk bukjasyny taýýarlan bolsa şeýledir;

e) geçen döwürler üçin maliýe hasabatlylygyny tabşyrmadyk bolsa.

4. Şu standart MHMS-ny ulanyp ýören kärhananyň maliýe hasabatlylygyny üýtgetmek babatynda ulanylmaýar, şeýle hem şu aşakdaky ýagdaýlarda, ýagny, kärhananyň:

a) ony ozal maliýe hasabatlylygynyň milli standartlaryna laýyklykda taýýarlanan ýene bir maliýe hasabatlylygynyň toplumu bilen bir hatarda tabşyrylan wagtynda, ozalky milli kadalara laýyklykda maliýe hasabatlylygyny tabşyrmagy bes edýän bolsa;

b) geçen ýylda maliýe hasabatlylygynyň milli standartlaryna laýyklykda maliýe hasabatlylygyny tabşyran bolsa we bu maliýe hasabatlylygynda milli standartlara laýyk gelýändigini göni aýdylan we gürrüňsiz yglan edilen bolsa;

ç) kärhananyň auditorlarynyň bu maliýe hasabatlylygy boýunça bellikler bilen hasabat berendiklerine garamazdan, geçen ýylda maliýe hasabatlylygynyň milli standartlara laýyk gelýändigini göni aýdylan we yglan edilen maliýe hasabatlylygyny tabşyran bolsa ulanylmaýar.

KESGITLEMELER

5. Şu standartda şu adalgalar görkezilen manylarynda ulanylýar:

Maliýe hasabatlylygynyň milli standartlaryna geçilýän sene - kärhananyň özüniň birinji maliýe hasabatlylygynda MHMS-na laýyklykda doly deňeşdirme maglumaty berýän iň irki döwrüniň başlanýan wagty.

Maliýe hasabatlylygynyň milli standartlary boýunça birinji maliýe hasabatlylygy – kärhananyň maliýe hasabatlylygynyň milli standartlaryny (MHMS) MHMS-na laýyk gelýändigini açyk we gürrüňsiz yglan etmek ýoly bilen kabul edýän birinji ýyllyk maliýe hasabatlylygy.

Hasabat senesi - maliýe hasabatlylygynyň ýa-da aralyk maliýe hasabatynyň düzülen iň soňky döwrüniň ahyry.

Maliýe hasabatlylygynyň milli standartlaryna geçilenden soňky birinji hasabat döwri - kärhananyň maliýe hasabatlylygynyň milli standartlary boýunça birinji hasabatlylygynyň hasabat senesinde tamamlanýan hasabat döwri.

Maliýe hasabatlylygynyň milli standartlaryny birinji gezek kabul eden kärhana – özüniň maliýe hasabatlylygyny birinji gezek MHMS-lary boýunça berýän kärhana.

Ozalky milli hasaba alyş kadalary – kärhananyň maliýe hasabatlylygynyň milli standartlary kabul edilmezinden öň peýdalanan hasaba alyş esasy.

Maliýe hasabatlylygynyň milli standartlary boýunça maliýe ýagdaýy barada giriş hasabaty - kärhananyň maliýe hasabatlylygynyň milli standartlaryna geçýän senesine görä maliýe ýagdaýy barada hasabat (çap edilen ýa-da çap edilmedik hasabat).

Başlangyç gymmaty – anyk senedäki gymmaty ýa-da ulanyş tutumy alynýan gymmaty aňlatmak üçin peýdalanylýan ululyk. Soňky könelme ýa-da ulanyş tutumy kärhananyň şu anyk senedäki ýagdaýa görä aktivi ýa-da borçnamany ilkibaşda ykrar etmegini we onuň gymmatynyň başlangyç gymmata deň bolmagyny göz önünde tutýar.

Adalatly gymmaty – gowy habarly, şunuň ýaly amaly geçirmek isleýän garaşsyz taraplaryň arasynda geleşikler geçirilende aktivi çalşyp bolýan ýa-da borçnama boýunça hasaplaşyklary geçirip bolýan pul möçberi.

MALIÝE ÝAGDAÝY BARADA GIRIŞ HASABATY

6. Kärhana MHMS-na geçilýän pursatyndaky ýagdaýa görä, maliýe hasabatlylygynyň milli standartlary boýunça maliýe ýagdaýy barada giriş hasabatyny taýýarlamaga borçlydyr. Ol kärhananyň MHMS-na laýyklykda hasaba alnyşy ýöretmegi üçin ugur alyş nokady bolup durýar.

7. Kärhana özüniň MHMS-lary boýunça maliýe ýagdaýy barada giriş hasabatynda MHMS-lary boýunça berlen birinji maliýe hasabatlylygynda görkezilen ähli döwürler üçin şol bir hasaba alyş syýasatyny peýdalanmalydyr. Bu hasaba alyş syýasaty onuň MHMS-lary boýunça birinji maliýe hasabatlylygynyň hasabat senesinde hereket eden her bir MHMS-nyň talaplaryna laýyk gelmelidir.

8. Kärhana özüniň MHMS-lary boýunça maliýe ýagdaýy barada giriş hasabatynda:

a) MHMS-lary tarapyndan ykrar edilmegi talap edilýän ähli aktiwleri we borçnamalary ykrar etmäge;

b) eger-de MHMS-lary şu hili ykrar etmelere rugsat etmeyän bolsa, maliýe ýagdaýy barada hasabatnyň maddalaryny aktiwler ýa-da borçnamalar hökmünde ykrar etmezlige;

ç) ozal ulanylan hasaba alyş kadalaryna laýyklykda bir görnüşe degişli aktiwler, borçnamalar ýa-da maýanyň bölekleri hökmünde ykrar edilen, ýöne MHMS-lary boýunça aktiwleriň, borçnamalaryň ýa-da maýanyň bölekleriniň başga görnüşine degişli bolan maddalary gaýtadan topara bölmäge;

d) ykrar edilen ähli aktiwlere we borçnamalara baha bermek üçin maliýe hasabatlylygynyň milli standartlaryny ulanmaga borçlydyr.

9. Kärhananyň MHMS-lary boýunça taýýarlanan maliýe ýagdaýy barada giriş hasabatynda peýdalanýan hasaba alyş syýasaty onuň ozal ulanan hasaba alyş kadalaryna laýyklykda şol senedäki ýagdaýa görä peýdalanan hasaba alyş

syýasatyndan tapawutlanyp biler. Degişli düzedişler MHMS-na geçilýän pursatyndan öň bolan wakalaryň we amallaryň netijesinde ýüze çykýar. Şonuň üçin hem kärhana bu düzedişleri MHMS-na geçilen pursatynda gönüden-göni paýlanmadyk peýdada (ýa-da, eger bu maksadalaýyk bolsa, maýanyň başga bir toparynda) ykrar etmäge borçlydyr.

10. Kärhana MHMS-na geçilýän pursatda esasy serişdeleriň obýektine adalatly gymmaty boýunça baha bermek hakynda çözügüt kabul edip we bu adalatly gymmaty onuň şol pursatdaky başlangyç gymmaty hökmünde peýdalanyp biler.

11. Birinji gezek maliýe hasabatlylygynyň milli standartyny kabul eden kärhana MHMS-na geçilen pursatda ýa-da oňa geçilen pursatyndan öň özüniň ozal ulanan hasaba alyş kadalaryna laýyklykda geçirilen, esasy serişdeleriň obýektine gaýtadan baha bermegiň netijelerini gaýtadan baha bermegiň geçirilen pursatyndaky başlangyç gymmat hökmünde peýdalanmagy karar edip biler, eger gaýtadan baha bermegiň netijesinde alnan gymmat umuman alanyňda şular bilen deňeşdirip bolýan bolsa:

a) adalatly gymmaty bilen; ýa-da

b) MHMS-lary boýunça hasaplanan we mysal üçin, bahalaryň umumy ýa-da anyk indeksleriniň üýtgemegini görkezmek maksatlary üçin düzediş girizilen gymmaty ýa-da ulanyş tutumy alynýan gymmaty bilen.

Şunuň ýaly çemeleşme, eger kärhana "Maýa goýum emlägi" MHMS-da göz önünde tutulan, özüne düşýän gymmaty boýunça hasaba alyş modelini peýdalanmagy karar eden bolsa, maýa goýum emlägi üçin hem, "Maddy däl aktiwler" MHMS-da ykrar etmegiň ölçeglerine laýyk gelýän maddy däl aktiwler üçin hem peýdalanlyp bilner. Kärhananyň çözügütleriň bu görnüşlerini beýleki aktiwler we borçnamalar üçin peýdalanmaga haky ýokdur.

12. Birinji gezek maliýe hasabatlylygynyň milli standartyny kabul eden kärhana käbir aktiwleriň we borçnamalaryň başlangyç gymmatyna kärhana tarapyndan ozal ulanylan hasaba alyş kadalaryna laýyklykda, hususylaşdyrmak ýa-da paýnamalary ilki başda köpçüligе teklip etmek ýaly wakanyň netijesinde haýsydyr bir anyk senedäki adalatly gymmaty boýunça baha bermek ýoly bilen olaryň başlangyç gymmatyny belläp biler. Ol waka bilen şertlendirilen adalatly gymmaty boýunça berlen şunuň ýaly bahany, bu baha bermegiň geçirilen senesinde MHMS-na geçmek maksatlary üçin ilki başky gymmat hökmünde peýdalanyp biler.

13. Kärhananyň ozal ykrar edilen maliýe aktiwini ýa-da maliýe borçnamasyny peýdanyň ýa-da ýitginiň üstünden adalatly gymmaty boýunça baha berilýän maliýe aktivi ýa-da maliýe borçnamasy hökmünde ýa-da ýerlemek üçin bar bolan maliýe aktivi hökmünde topara bölmäge haky bardyr.

14. Kärhananyň MHMS-na geçirýän pursatda MHMS-na laýyklykda ýerine ýetiren baha beriş hasaplamalary, eger bu hasaplamalaryň ýalňyş geçirilendigine açyk subutnamalar bar bolsa, ozal ulanylan hasaba alyş kadalaryna laýyklykda şol senede geçirilen baha beriş hasaplamalary bilen laýyk gelmelidir (hasaba alyş syýasatyndaky tapawutlary görkezmek maksady bilen geçirilen düzedişleri hasaba almak bilen).

15. Kärhana özüniñ ozal ulanylan hasaba alyş kadalaryna laýyklykda ýerine ýetiren baha beriş hasaplamalary baradaky maglumaty MHMS-na geçilenden soň alyp biler. Şeýle ýagdaýda kärhana şunuň ýaly maglumatyň alynmagyny hasabat senesinden soňky düzediş girizmeýän wakalaryň hasaba alynýan tertibinde, "Hasabat döwri tamamlanandan soňky wakalar" MHMS-na laýyklykda hasaba almaga borçlydyr.

16. Kärhana MHMS-na geçilýän pursatda MHMS-na laýyklykda, ozal ulanylan hasaba alyş kadalaryna laýyklykda şol pursatda olaryň ýerine ýetirilmegi talap edilmedik baha beriş hasaplamalary gerek bolup biler. "Hasabat döwri tamamlanandan soňky wakalar" MHMS-nyň talaplaryna laýyk getirmek üçin, bu hasaplamalar MHMS-na laýyklykda MHMS-na geçilýän pursatda bar bolan şertleri görkezmelidir. Hususan-da, MHMS-na geçilýän pursatda bazar bahalarynyň, göterim möçberleriniň ýa-da puluň hümmetiniň hasaplamalary şol pursatdaky bazar şertlerini görkezmelidir.

MAGLUMATY AÇMAK

17. "Maliýe hasabatlylygyny bermek" MHMS-nyň talaplaryna laýyk gelmegi üçin, kärhananyň MHMS-lary boýunça birinji maliýe hasabatlylygy MHMS-na laýyklykda, bolmanda bir ýylyň deňeşdirme maglumatyny öz içine almalydyr.

18. Kärhana özüniñ ozalky hasaba alyş kadalaryndan MHMS-na geçmeginiň onuň hasabatynda görkezilen maliýe ýagdaýyna, kärhananyň işiniň maliýe netijelerine we pul serişdeleriniň hereketine nähili täsir edendigini düşündirmäge borçlydyr.

19. Kärhana özüniñ MHMS-lary boýunça birinji maliýe hasabatlylygyna şulary goşmaga borçlydyr:

a) MHMS-na geçilen senedäki we bu kärhananyň ozal ulanan hasaba alyş kadalaryna laýyklykda özüniň maliýe hasabatlylygyny tabşyran soňky döwrüniň ahyryndaky ýagdaýa görä, özüniň ozal ulanan hasaba alyş kadalaryna laýyklykda görkezilen öz maýasynyň MHMS-na laýyklykda görkezilen öz maýasy bilen deňeşdirmesini;

b) şol kärhananyň maliýe hasabatlylygynda onuň özi tarapyndan ozal ulanylan hasaba alyş kadalaryna laýyklykda ýyllyk maliýe hasabatlylygynyň iň soňky toplumynda görkezilen peýdany ýa-da ýitgini MHMS-na laýyklykda görkezilen şonuň ýaly döwrüň peýdasy ýa-da ýitgisi bilen deňeşdirmäni; we

ç) eger bu kärhana özüniň MHMS-lary boýunça maliýe ýagdaýy barada giriş hasabatyny taýýarlamagyň barşynda gymmatyň gaçmagyndan çekilen haýsydyr bir ýitgini ilkinji gezek ykrar eden ýa-da dikelden bolsa, maglumaty şunuň ýaly açmak, eger-de bu kärhana gymmatyň gaçmagyndan çekilen şu ýitgini ýa-da onuň dikeldilmegini MHMS-na geçilen pursatdan başlanýan döwrüň dowamynda ykrar eden bolsa, "Aktiwleriň gymmatynyň gaçmagy" MHMS-na laýyklykda talap edilip bilnerdi.

20. Deňeşdirmeler peýdalanyjylaryň maliýe ýagdaýy barada hasabatdaky we jemi peýda barada hasabatdaky degişli düýpli düzedişlere düşüniş bilmekleri üçin

ýeterlik maglumaty bermelidir. Eger kärhana pul serişdeleriniň hereketi barada hasabaty onuň özi tarapyndan ozal ulanylan hasaba alyş kadalaryna laýyklykda beren bolsa, ol pul serişdeleri barada hasabatdaky düýpli düzedişlere düşündiriş bermäge borçlydyr.

21. Eger kärhanyň özi tarapyndan ozal ulanylan hasaba alyş kadalaryna laýyklykda taýýarlanan hasabatlylykda ýol berlen ýalňyşlyklar oňa mälim edilen bolsa, onda geçirilmegi talap edilýän degişli deňeşdirmeler bu ýalňyşlyklaryň düzedilişini we hasaba alyş syýasatyndaky üýtgetmeleri aýratynlykda görkezmelidir.

22. "Hasaba alyş syýasaty, buhgalterçilik bahalandyrmalardaky üýtgetmeler we ýalňyşlyklar" MHMS kärhananyň MHMS-ny birinji gezek kabul edýän mahalynda bolup geçýän hasaba alyş syýasatyndaky üýtgemelere degişli däldir. Şonuň üçin hem "Hasaba alyş syýasaty, buhgalterçilik bahalandyrmalardaky üýtgetmeler we ýalňyşlyklar" MHMS-nyň hasaba alyş syýasatyndaky üýtgetmeler hakyndaky maglumatlary açmak baradaky talaplary kärhananyň MHMS boýunça birinji gezek taýýarlanan maliýe hasabatlylygyna degişli ulanylmaýar.

23. Eger kärhana ozalky döwürler üçin maliýe hasabatlylygyny bermedik bolsa, onuň MHMS-lary boýunça birinji gezek taýýarlanan maliýe hasabatlylygy bu ýagdaýy açmalydyr.

24. Kärhana her bir topar boýunça topara bölünen maliýe aktiwleriniň ýa-da maliýe borçnamalarynyň adalatly gymmatyny, şeýle hem ozalky döwürleriň maliýe hasabatlylygynda görkezilen topara bölünişi we balans gymmaty açmaga borçlydyr.

25. Eger kärhana MHMS boýunça maliýe ýagdaýy barada giriş hasabatynda esasy serişdeleriň maddasyny, maýa goýum emläginiň ýa-da maddy däl aktiviň maddasyny başlangyç gymmat hökmünde peýdalanýan bolsa, onda kärhananyň MHMS-lary boýunça birinji maliýe hasabatlylygy MHMS-lary boýunça maliýe ýagdaýy barada giriş hasabatynda şu maglumatlary açmalydyr:

- a) bu adalatly gymmatlaryň umumy pul möçberini; we
- b) ozal ulanylan hasaba alyş kadalaryna laýyklykda hasabatda görkezilen balans gymmatlaryna girizilen düzedişleriň umumy ululygyny.

GÜÝJE GIRÝÄN SENESI

26. Maliýe hasabatlylygynyň şu standarty 2013-nji ýylyň 1-nji ýanwaryndan güýje girýär.

Goşundy

Şu standart maliýe hasabatlylygynyň halkara standarty 1 "Maliýe hasabatlylygynyň milli standartlarynyň ilkinji ulanylyşy" (IFRS 2009) laýyklykda işlenip taýýarlanyldy, şu aşakdakylardan başgasy:

käbir bölümlere olaryň has-da düşnükli bolmagy üçin düzediş girizildi;

bellenen tölegleri bolan meýilnamalar boýunça aktuar peýdalary we aktuar ýitgileri ykrar etmek bilen, işgärlere tölenýän uzak möhletli hak-heşdekler boýunça borçnamalara degişli düzgünler aýryldy;

maýa bölümünde ykrar edilýän, MHMS-na geçilen pursatynda toplanan hümmet tapawutlaryna degişli düzgünler aýryldy;

MHMS-ny birinji gezek özüniň düýp kärhanasyndan soň ulanýan golçur kärhanalaryň, assosirlenen kärhanalaryň we bilelikdäki işiň aktiwlerine we borçnamalaryna degişli düzgünler aýryldy;

utgaşdyrylan maliýe gurallaryna degişli düzgünler aýryldy;

maliýe gurallarynyň toparlara bölünişine degişli düzgünler aýryldy;

paý gurallarynyň esasynda geçirilýän amallara degişli düzgünler aýryldy;

ätiýaçlandyryş şertnamalaryna degişli düzgünler aýryldy;

esasy serişdeleri söküp aýyrmak we ýok etmek, daşky gurşawy dikeltmek boýunça borçnamalara we esasy serişdeleriň gymmatyna goşulan şoňa meňzeş borçnamalara degişli düzgünler aýryldy;

kärendäniň topara bölünişine degişli düzgünler aýryldy;

maliýe aktiwlerine ýa-da maliýe borçnamalaryna adalatly gymmaty boýunça baha bermäge degişli düzgünler aýryldy;

hedžirlemegi we baha beriş hasaplamalaryny, şeýle hem ýerlemek üçin niýetlenen uzak möhletli aktiwleri hasaba almaga degişli düzgünler aýryldy;

şu kadadan çykmalar şu standarty maliýe hasabatlylygynyň beýleki standartlaryna laýyk getirmek maksady bilen geçirildi.